



نریضه ای برتر

شیوه ای نو در سبک و روش امر به معروف و نهی از منکر

رضا وطن دوست

فیما.

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

٢٢٢٨٥١٨



شیوه‌ای نو در آموزش و ترویج فرهنگ به روشی نوین از منظر
رضا وطن‌دو

ویراستار: سعید ابوالقاسم مو

چاپ اول: ۱۳۹۲ / ۲۰۰۰ نسخه، رقعی / قیمت: ۶۵۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسہ چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۱۱۱۵

مراكز توزيع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

فهرست مطالب

پیش درآمد.....	۹
درس اول: مفهوم شناسی.....	۱۵
گفتار اول: معیار تشخیص معروف و منکر.....	۲۱
گفتار دوم: مفاهیم همگون و تفاوت ها.....	۲۲
۱. حسیه.....	۲۲
۲. دعوت به خیر.....	۲۴
۳. نصیحت و موعظه.....	۲۶
۴. ارشاد جاهل.....	۲۸
درس دوم: جایگاه و اهمیت.....	۳۱
گفتار اول: جایگاه و اهمیت فریضه امر به معروف و نهی از منکر.....	۳۱
۱. ضرورت عقلانی.....	۳۱
۲. اهمیت و ضرورت وحیانی.....	۳۶
الف. قرآن.....	۳۷
ب. روایات.....	۴۱
یک. بُعد علمی.....	۴۲

۴۶	دو. بُعد عملی.....
۴۹	گفتار دوم: منزلت و جایگاه رفیع آمران به معروف.....
۵۰	۱. تبلور اخلاق خدا.....
۵۱	۲. تبلور مقام خلیفه الهی.....
۵۳	۳. لزوم پیروی از آمران به معروف.....
۵۴	۴. شمول رحمت و بشارت خدا.....
۵۷	درس سوم: شرایط امر به معروف و نهی از منکر.....
۶۱	گفتار اول: شرایط رکن اول.....
۶۲	گفتار دوم: شرایط رکن دوم.....
۶۲	گفتار سوم: شرایط رکن سوم.....
۶۳	گفتار چهارم: شرایط رکن چهارم.....
۶۷	درس چهارم: موانع و اصطلاحات موضوعه.....
۶۹	گفتار اول: ایمان.....
۷۴	گفتار دوم: قدرت.....
۷۶	دلایل کسب قدرت در این سوره.....
۷۶	۱. قرآن.....
۷۹	۲. سیره گفتاری و رفتاری پیروایان.....
۷۹	الف. سیره گفتاری.....
۸۲	ب. سیره رفتاری.....
۸۳	۳. فقه.....
۸۵	۴. لغت.....
۸۶	نتیجه.....
۸۷	گفتار سوم: مسئولیت‌پذیری اجتماعی.....
۹۱	درس پنجم: فرایند امر به معروف و نهی از منکر.....
۹۳	گفتار اول: مرحله قلبی.....
۹۴	گفتار دوم: مرحله زبانی.....
۹۴	گفتار سوم: مرحله عملی.....
۹۵	نتیجه و چند نکته.....

درس ششم: شیوه‌ها.....	۱۰۱
گفتار اول: شیوه‌های برخورد با معروف.....	۱۰۳
۱. آسان‌سازی.....	۱۰۴
۲. بسترسازی.....	۱۰۵
۳. آشکارسازی معروف‌ها.....	۱۰۵
۴. آماده‌سازی.....	۱۰۷
گفتار دوم: شیوه‌های برخورد با اهل معروف.....	۱۰۸
۱. تشبیه.....	۱۰۹
۲. استعاره.....	۱۱۰
۳. تمثیل.....	۱۱۱
۴. حمایت.....	۱۱۲
گفتار سوم: شیوه‌های برخورد با منکر.....	۱۱۴
۱. خطاپوشی.....	۱۱۵
۲. بستن چشمه فساد.....	۱۱۵
۳. به‌کارگیری روش منطقی.....	۱۱۶
۴. به‌کارگیری تدریج.....	۱۱۸
گفتار چهارم: شیوه‌های برخورد با اهل منکر.....	۱۲۰
۱. مدارا و ترحم.....	۱۲۱
۲. امید دادن.....	۱۲۳
۳. یادآوری خوبی‌ها.....	۱۲۳
۴. آگاهی دادن.....	۱۲۱
۵. رازداری.....	۱۲۱
۶. نادیده‌انگاری.....	۱۲۶
۷. کمک‌های مالی.....	۱۲۶
درس هفتم: آسیب‌شناسی و راه علاج آن.....	۱۲۹
گفتار اول: عوامل ناشی از ضعف در بینش فکری و عقیدتی.....	۱۳۲
۱. ضعف غیرت دینی.....	۱۳۲
۲. جبرباوری.....	۱۳۳

۱۳۴	۳. انتظار باوری غلط
۱۳۶	۴. جهل و ناآگاهی
۱۳۷	۵. چالش‌ها و پرسش‌ها
۱۳۷	گفتار دوم: عوامل ناشی از ضعف شخصیت
۱۳۷	۱. ترس
۱۳۹	۲. آزمندی
۱۴۰	۳. کم‌رویی
۱۴۱	۴. سستی کاری
۱۴۲	۵. ریاکاری
۱۴۳	۶. عدم مسئولیت
۱۴۷	درس هشتم: اثر امر معروف و نهی از منکر
۱۴۹	گفتار اول: بار فوری
۱۴۹	۱. سلامتی دین و دنیا
۱۵۰	۲. فلاح و رستگاری
۱۵۰	۳. جانشینی رسول خدا (ص)
۱۵۱	۴. شرکت در ثواب دیگران
۱۵۱	۵. نجات از بلاها
۱۵۲	گفتار دوم: آثار اجتماعی
۱۵۲	۱. احیای ارزش‌ها
۱۵۳	۲. عدالت اجتماعی
۱۵۳	۳. اقتدار جامعه خودی
۱۵۴	۴. عمران و سازندگی
۱۵۵	۵. برقراری امنیت
۱۵۷	درس نهم: پیامدهای کوتاهی در امر به معروف و نهی از منکر
۱۵۹	گفتار اول: پیامدهای فردی
۱۵۹	۱. انحطاط شخصیت
۱۶۰	۲. تضعیف ایمان
۱۶۱	۳. محرومیت از قرب الهی

۱۶۲	۴. شرکت در گناه دیگران.....
۱۶۳	۵. محکومیت به لعن و نفرین خدا.....
۱۶۳	گفتار دوم: پیامدهای اجتماعی.....
۱۶۳	۱. گسترش مفاسد اجتماعی.....
۱۶۴	۲. زوال نعمت و برکت.....
۱۶۵	۳. مجازات همگانی.....
۱۶۶	۴. تسلط اشرار.....
۱۶۷	۵. طرد بیگانهان.....
۱۷۱	کتابنامه.....

پیش درآمد

۱. فریضه مهم امر به معروف و نهی از منکر در فرهنگ متعالی اسلام، از جایگاهی والا و از اهمیت بالابرای خود دارد؛ زیرا این فریضه وسیله‌ای راهگشا و راهی نویدبخش است که اگر احیا و به خوبی اجرا شود، هم به بقا و تعالی مکتب منجانب است و هم، عطری دل‌انگیز را که حاکی از سعادت و سلامت فرد و جامعه است، در فضای زندگی بشر می‌پراکند؛ اما باید دانست که تحقق این امر، نه با اعجاز که با تدبیری آگاهانه، تصمیمی دلسوزانه و تلاش مسئولانه تمامی عالمان و مسئولان و نیز با همکاری عموم مردم، امکان پذیر است و بس. درست به همین دلیل است که این فریضه، در آموزه‌های اسلامی در صدر دیگر فرایض قرار گرفته^۱ و در قرآن،

۱. نک: نهج البلاغه، شرح و ترجمه فیض الاسلام، حکمت ۳۶۶، ص ۱۲۶۴؛ کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، ج ۵، ص ۵۶؛ طوسی، محمد بن حسن (شیخ طوسی)، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۸۱؛ حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۳۹۵.

ملاک برتری امت اسلامی بر دیگر ملت‌ها معرفی شده است.^۱

۲. در شریعت اسلام، فرایضی مشروط و مبتنی بر اموری چند است که در صورت عدم تحقق آن امور، یا آن فرایض به مرز وجوب نمی‌رسند و اگر به مرز وجوب برسند قابل اجرا نمی‌باشند. در این میان فریضه امر به معروف و نهی از منکر در مقایسه با موضوع برتری از قدرت و بهره‌گیری از آن، اهمیت ویژه‌ای دارد که بایست در رنگ و توجهی خاص است؛ زیرا در صورت دارا نبودن از قدرت لازم، این فریضه، هم در مقام اثبات، با مشکلاتی مواجه می‌شود. هم در مقام ثبوت، قابل اجرا نمی‌باشد و اگر اجرا شود کارآمدی خاصی نخواهد داشت.

به‌رغم وجود غفلت و غیفلت امت اسلامی در ضرورت بهره‌گیری از قدرت در اجرای این فریضه، سرگشته‌ها باید گفت: از استفاده این اصل به عنوان چیزی که در اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر نقش محوری دارد غفلت شده است؛ به‌عنوان مثال فکری-فرهنگی و صاحب‌نظران، در مباحث نظری به این موضوع اندیشیده‌اند و پیرامون آن کاری قابل قبول ارائه داده‌اند و نه متولیان امر و عوامل اجرایی، در مقام عمل، به این موضوع توجه کرده و از آن سوءاستفاده؛ نتیجه این بی‌توجهی، متروک و مغفول واقع شدن این فریضه است که سوگمندها، تنها نامی از آن به جای مانده است. این همان است که شهید مطهری از آن، به یک اصل فراموش شده^۲ و مقام معظم رهبری

۱. آل عمران (۳): ۱۱۰.

۲. نک: مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۲۰، ص ۱۹۹.

به یک واجب فراموش شده تعبیر کرده‌اند.^۱

نگارنده که ضرورت این مسئله را حس کرده و از بی‌توجهی به این فریضه رنج می‌برد، بر آن شد تا با نگاهی دوباره، ضرورت و اهمیت این موضوع را گوشزد کند و با الهام از آموزه‌های اسلامی، تندیس آن، حدیث، سیره عملی پیشوایان معصوم علیهم‌السلام و حتی فقه و لغت که همگی تأیید و تأکید بر ضرورت کسب قدرت در اجرای این فریضه دارند، بستگی برخوردار از قدرت لازم در اجرای این فریضه را اثبات کند.

۳. فریضه امر به معروف و نهی از منکر، از مسائل بسیار مهم و مورد ابتلای جامعه است. ابوالنزرگ فقهی به شمار می‌آید و مانند دیگر موضوعات اجتماعی، بواب فقهی، می‌تواند از زوایای مختلف مورد توجه و کنکاش قرار گیرد و مباحثی همچون: اهمیت و ضرورت، دلایل وجوب، شرایین و آداب فرایند آن در مرحله عمل، آسیب‌شناسی، شیوه‌های اجرا، یا موانع و آثار و پیامدها و مانند آن، در خصوص این فریضه مطرح شود. این مجال با کمال تأسف این فریضه در جامعه طوری مطرح شده و جایز نیست که تا سخن از این فریضه به میان می‌آید و از عموم مردم پرسش است در کلاس و سخنرانی با موضوع این فریضه دعوت می‌شود بلافاصله آن را در مسائلی همچون حجاب و موسیقی خلاصه می‌کنند و می‌گویند: ای بابا تا به حال، از این حرف‌های تکراری بسیار شنیده‌ایم که متأسفانه به این بهانه، از شرکت در این گونه

جلسات و نشست‌ها و شنیدن حقایق روشن در این باره سر باز می‌زنند!

اکنون جای این سؤال است که باید دید، چه عامل و یا عواملی این آسیب را به وجود آورده و شأن و جایگاه بلند این فریضه بزرگ الهی را تا این اندازه تنزل داده است؟ آیا این مشکل به کوتاهی در تبیین مباحث علمی و نظری و نیز ارائه راهکارهای کارآمد و شیوه‌های علمی و پژوهشی، از سوی کارشناسان و صاحبان قلم برمی‌گردد که در این دوره و تنزل گذاشته و حق مطلب را ادا نکرده‌اند؟ آیا بن‌مایه این آسیب، با اسباب و علل پدید آمدن مذهب‌های برمی‌گردد که بدون مطالعه، قبول مسئولیت کرده و به عنوان استاد و سخنران در جایگاه استادی قرار می‌گیرند که به گونه‌ای که دلائل برخورداری از دست‌مایه اندک، ناتوان از پاسخ‌گویی به انتقالات مخاطبان خود هستند؟ آیا اساس این مشکل و برداشت غلط عموم از این فریضه، به عملکرد دست‌اندرکاران عوامل اجرایی و ستادی این فریضه برمی‌گردد که تنها به نصب تابلو بر سردر ستاد بسنده می‌کنند و در طول سال، تنها در دهه اول محرم که دهه امر به معروف و نهی از منکر نام‌گذاری شده است، به نصب چند عدد پلاکارد و بنر در اماکن و مراکز عمومی اکتفا می‌نمایند؟

خوشحالم اعلام کنم که این اثر، پاسخی در حل مشکلات یاد شده است؛ زیرا این اثر، هم در مرحله نظری، برخی مسائل علمی و بنیادین این فریضه را به تحقیق نشسته است و هم در مرحله عمل و اجرا، برخی راهکارها و شیوه‌هایی کارآمد را ارائه داده است که بی‌گمان

توانسته، دست‌مایه‌ای خوب و قابل استفاده فراهم آورد و آن را در اختیار متولیان و اساتید در اجرای کلاس‌های مربوط قرار دهد.

۴. فریضه امر به معروف و نهی از منکر مانند بسیاری از دیگر فرایض، مدتها بلکه هزاران مسئله دارد که نیازمند تعلیم و تعلم است. مقام مصلح رهبری در تأکید بر این موضوع می‌فرماید:

مسئله امر به معروف و نهی از منکر مثل مسئله نماز یااد گرفتنی است. باید بروید یااد بگیرید، مسئله دارد که کجا و چگونه باید عمل کنید و نهی از منکر کرد.^۱

این اثر، پاسخی به این سؤال است؛ از این رو، مطالب آن، از شیوه کتاب خارج و به صورت درس تنظیم گشته است تا متولیان امر، با استفاده از شیوه کلاسیک و دعوت از اساتید توانمند برای تدریس، به ترویج این فریضه همت گمارند.

۵. با آنکه فریضه امر به معروف و نهی از منکر در مقیاس وسیع از دیگر فرایض و حتی از جهاد در راه خدا برتری خاصی شده است تا آنجا که امام علی (ع) تمام کارهای نیکو و جهاد را در ردیف فریضه، همچون آب دهان نسبت به دریای پهناور دانسته است،^۲ اما سوگمندان در مجامع علمی، اندیشمندان، کارکنان و صاحب‌نظران و حتی برخی مراجع تقلید در رساله‌های عملیه آوردن آن به آن بی‌مهری کرده و از این فریضه بزرگ نامی به میان نیاورده‌اند و اگر از آن بحثی شده باشد، بسیار کوتاه و بدون آنکه حق این

۱. بیانات رهبری در دیدار فرماندهان گردان‌های عاشورا در مورخه ۷۱/۴/۲۲.

۲. نهج البلاغه، شرح و ترجمه فیض الاسلام، حکمت ۳۶۶، ص ۱۲۶۴.

فریضه ادا شود ناقص و ناتمام رها شده است. این اثر که با استفاده از آموزه‌های وحیانی و عقلانی، ضرورت و اهمیت این فریضه را گوشزد کرده است، حرکتی کوچک و اقدامی اجیز در توجه دادن مردم و صاحب‌نظران به این فریضه است. امید که این کار اندک گامی در احیای این فریضه و مصداقی از امر به معروف و نهی از منکر به حساب آید که پیامبر رحمت، آمران و ناهیان در این حوزه جانشین خود در اجتماع معرفی کرده است.^۱

۱. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱-۲، ص ۸۰۷.